ÚVAHY
K OTÁZCE NÁHRADY ŠKODY.

ŘADA PRVÁ.

PÍŠE

DR. FRANT. HODÁČ,

SOUKROMÝ DOCENT ČESKÉ TECHNIKY V BRNĚ.

J 04433.

V BRNĚ 1912.

NAKLADATEL A. PÍŠA, KNIHKUPEC.

KNIHKUPEC ČESKÉ VYSOKÉ ŠKOLY TECHNICKÉ V BRNĚ.

Sez. přír. č. 1552 1939

OBSAH.

Předmluva . . . . . str. V

Úvodní poznámka: omezení na primérní závazky k náhradě škody . . . . . „ 3

I. Předmět zákonné ochrany; otázka její mezí . . . „ 8

II. Škoda . . . . . „ 13

III. Objektivní protiprávnost, či subjektivní bezprávnost? „ 32

IV. Zavinění . . . . . „ 60

V. Příčinné spojení . . . . . „ 88

VI. Náhoda (se zvláštním zřetelem k pojmu vis major v zákonech o ručení železnic) . . . . . „ 115

ÚVODNÍ POZNÁMKA: OMEZENÍ ÚVAH NA PRIMÉRNÍ ZÁVAZKY K NÁHRADĚ ŠKODY.

1. Všeobecný občanský zákonník jedná v hlavě třicáté[1] jednak o náhradě škody, jež vznikla modifikací dřívějšího smluvního poměru, jednak o náhradě škody, jež vznikla beze vztahu k smlouvě (§§ 912., 1047., 1295. a 1298.). Toto rozlišování má pro naše úvahy zásadní význam.[2] Vůli stran jest ponechána značná volnost upraviti ustanovení smlouvy; různé typy smluvních poměrů samy sebou dávají různé předpoklady, jimiž ráz nároku na náhradu škody se určuje; dle § 1298. pak ten, kdo tvrdí, že mu bylo bez viny znemožněno splniti závazek ze smlouvy (neb ze zákona) plynoucí, nese břemeno důkazu. Proto dlužno nároky na náhradu škody, vzniklé modifikací smluvního poměru, přesně odlišovati,[3] a vyloučiti z všeobecných úvah o ná-

[1] Srov. RANDA, Die Schadenersatzpflicht nach österreichischem Rechte mit Bedachtnahme auf ausländische Gesetzgebungen 1908, str. 22. a n.

[2] Srov. MAUCZKA, Der Rechtsgrund des Schadenersatzes ausserhalb bestehender Schuldverhältnisse 1904, str. 210 a n.

[3] Snaha rozšiřovati v určitých směrech povinnost ručení, vedla k tomu, že poškození, která mají povahu deliktu, často se označují za porušení smlouvy, buď aby se v roli eventuálně zavázaného objevila osoba, pro jejíž ručení by jinak nebylo opory,

hradě škody, jež jdou k účelu našim statím vytčenému.

Nejde však jen o vyloučení nároků na náhradu škody vzniklých ex contractu: dlužno vyloučiti také všecky nároky na náhradu, jež nevznikají teprve

---

nebo aby se aspoň přeneslo břemeno důkazu s poškozeného na eventuálně zavázaného. Příkladem budiž MATAJŮV (Recht des Schadenersatzes vom Standpunkte der Nationalökonomie, 1888, str. 82 a n.) názor, kterým má býti dosaženo, po případě zostřeno ručení zaměstnavatele za pomocníka. Dle něho každý delikt, k němuž došlo u příležitosti smlouvy a za použití oné situace, kterou trvání smluvního poměru způsobilo, jest zároveň porušením smlouvy, poněvadž dlužno viděti porušení její také v tom, že kontrahent jakýmkoli způsobem zneužil důvěry dané uzavřením smlouvy, nebo že ze smluvního poměru vyzískává, nebo že ho užije tak, jak by druhý kontrahent nechtěl a rozumně ani nemohl chtíti dovolit. Tento MATAJŮV názor jest nesprávný. Kontrahent neodpovídá za každý delikt, k němuž došlo u provedení smlouvy a s užitím situace, tím dané, nýbrž jen za porušení oné povinnosti, která jest obsažena v obligačním poměru. To plyne z povahy obligace, proto nelze vůbec určovati pro tyto poměry všeobecných zásad, pokud neplynou z ustanovení zákona o obligacích, nýbrž nutno zkoumati, pokud úmysl stran jasně nevyzírá, jeden každý druh obligačního poměru zvláště, a hledati, je-li v něm obsažena povinnost, o níž jde. Na doklad svého tvrzení MATAJA na př. uvádí, že není pouze deliktem, jestliže řemeslník do domu k správce povolaný užije příležitosti ke krádeži; jeho objednavatel jistě neměl na zřeteli jen pracovní výkon dělníka schopného obstarati záležitost, nýbrž také poctivého, který by pobytu v cizím bytě nezneužil. Ale co měl nebo neměl objednavatel na mysli, nerozhoduje, neboť nelze za to míti, že mistr by převzal mlčky onu záruku snad velmi dalekosáhlou. Jde o poměr ze smlouvy o dílo; z něho plyne pro objednaného povinnost, vykonati dílo, které bylo ujednáno, včas, řádně a zpravidla osobně. Má-li MATAJA v uvedeném příkladu na mysli objednaného sama, jest jasno, že v obligačním poměru není, než co uvedeno, tedy není povinnost nekrásti. Má-li MATAJA na mysli, že jde o

nově, bez předcházejícího zvláštního poměru závazkového, jež nejsou primérní.[4] Neboť pro všecky závazky z poměrů již trvajících jest nutno míti na zřeteli zvláštnosti toho kterého poměru, který ztěžuje neb vylučuje možnost jednotného hospodářského neb sociálního hlediska.

Nutnost rozlišovati oboje závazky ve smyslu zde přijatém určil již PFAFF,[5] podrobně je rozlišil

---

pomocníka, ručí zaměstnavatel jen za zavinění ve výběru a dozoru. (Jinak KRAINZ-PFAFF-EHRENZWEIG, System II., str. 264. Srov. také UNGER, Handeln auf eigene Gefahr, str. 53 a n., zvl. p. 8 a 9.) Jakékoli další ručení by vybočilo z povinnosti, obsažené v obligačním poměru ze smlouvy o dílo. Srov. také TILSCH, O ručení dopravních podniků, nenáležejících k železnicím parou hnaným, za úrazy na těle, ve Sborníku věd práv. a stát., II., str. 52. a n. Zvláště směrodatna je pro nás věta na str. 63.: Škodu, která povstala z vadného provedení jednání (ex causa), dlužno lišiti od ostatní při vykonávání jednání (ex occasione) způsobené škody. Názoru MATAJOVU odporuje také KRASNOPOLSKI, Österreichisches Privatrecht, III., str. 181. — Srov. také rozh č. 4017, 4486 Gl.-U. n. ř.

[4] Námitku MAUCZKOVU, na uv. m. str. 229. proti tomuto názvu, že škoda smlouvou pojištěná také jest primérní, RANDA, Die Schadenersatzpflicht str. 23., právem vyvrací, ukazuje na to, že jde o obnos smluvený.

[5] PFAFF, Zur Lehre vom Schadenersatz und Genugthung nach österreichischem Recht (v publikaci Drei Gutachten über die beantragte Revision des 30. Hauptstückes im II. Teile des a. b. Gesetzbuches. Dem österreichischen Advocatentage erstattet von PFAFF, RANDA, STROHAL, 1880, již nadále budeme uváděti jako Gutachten), str. 24. »... es handelt sich nicht um den Gegensatz einer bestehenden Vetragspflicht und des vertragslosen Zustandes, sondern um den Gegensatz zwischen einem aus irgend welchem Grunde schon bestehenden Verpflichtungsverhältniss und einer solchen Beschädigung, durch welche ein Verpflichtungsverhältniss zwischen dem Schadenden und Beschädigten erst ensteht . . .«

MAUCZKA.[6] Je dnes většinou uznána.[7] Také M. RÜMELIN, jenž původně[8] onoho rozdílu nedbal, opravil svůj postup[9] ve smyslu MAUCZKOVĚ. V poslední době MÜLLER vystoupil proti onomu odlišení, ale bez dostatečných důvodů.[10]

---

[6] MAUCZKA, na uv. m. str. 213. a n. vylučuje z všeobecných úvah mimo závazky ex contractu také závazky k náhradě škody vzniklé z udělení rady, z kulpósního uvedení v omyl, ručení dědice při neděditelných obligačních poměrech, případy, kdy nedošlo k uzavření smlouvy pro omyl nebo culpam in contrahendo, ručení nezmocněného zástupce, závazky z porušení úřední povinnosti, z kvasikontraktů, z úrazového a nemocenského pojištění, z užití zásady legis Rhodiae, závazky k náhradě z veřejno-právních důvodů, a z případů, kdy jde o poměr zájmů státu neb celku k zájmům jednotlivců, tak z ručení státu za úředníky, z vyvlastnění, z poškození soukromých osob úředním jednáním, jež odpovídá právu, i z odsouzení bez viny.

[7] Jinak SCHUSTER-BONNOT, Obligationenrecht, str. 28., UNGER, Handeln auf eigene Gefahr, 1904, str. 142. a n., jenž závazky nahraditi škodu bez zavinění odlišuje jako zvláštní kategorii obligací ex lege. Proti němu RANDA, Die Schadenersatzpflicht, str. 24., a MAUCZKA, na u. m., str. 122. A. MENGER, Das bürgerliche Recht und die besitzlosen Volksklassen, 1890, str. 36. a n., žádá, aby závazky k náhradě škody z nedovolených jednání z občanského práva vůbec byly vyloučeny, což by mimo jiné již z ohledu na souvislosti s civilním soudním řádem nebylo účelno.

[8] M. RÜMELIN, Gründe der Schadenersatzzurechnung, 1896.

[9] M. RÜMELIN, Schadenersatz ohne Verschulden, 1911, str. 42. p. 2.

[10] M. L. MÜLLER, Die Bedeutung des Kausalzusammenhanges im Straf- und Schadensersatzrecht, 1912, str. 139. a n.: »Denn der Schlüssel zum Verständnis des ganzen Schadens

I. PŘEDMĚT ZÁKONNÉ OCHRANY; OTÁZKA JEJÍ MEZÍ.

2. V ustanoveních o náhradě škody vzniklé mimo smluvní poměry všeobecný občanský zákonník chrání nedotknutelnost lidské osobnosti a nedotknutelnost soukromého vlastnictví. Nedotknutelnost lidské osobnosti chrání tím, že za určitých předpokladů dává poškozenému nárok na uvedení v předešlý stav nebo náhradu škody, jestliže byla porušena jeho práva

---

ersatzrechtes liegt m. E. in der Einsicht, dass jede Schadensersatzverpflichtung in einer bereits vor dem Eintritt der Schädigung bestehenden Sonderverbindung begründet ist. Jede Verpflichtung zum Ersatz eines bestimmten Schadens ist darin begründet, dass vor Enstehung des Schadens eine Beziehung des Verpflichteten zu dem Gläubiger bestand, welche den Grund dafür bildete, dem Verpflichteten das Risiko einer solchen Schadenentstehung aufzubürden . . . So liegt der Grund einer Schadenshaftung . . stets in einer bereits vor der Verwirklichung einer . . Kausalbeziehung gegebenen rechtlich relevanten Beziehung des Haftenden zu einer fremden Bedürfnisbefriedigung.« Uklouznu-li z nepozornosti a rozbiji výkladní skříň kupcovu, jaký zvláštní poměr můj k tomuto kupci jest důvodem závazku k náhradě škody? Na tuto otázku, které lze užíti pro nejrůznější případy závazků k náhradě škody ex delicto, MÜLLEROVA formulace nedává odpovědi. Ale jasně ji dává § 859.: »Die persönlichen Sachenrechte gründen sich entweder . . . oder . . . auf eine erlittene Beschädigung.«

osobnosti,[1] totiž právo svobody (§§ 16., 317., 381., 1339., 1340., 1454.), právo tělesné integrity (§§ 1325., —1327, 1339, 1340) a právo cti (§§ 1330, 1339., 1340.), k nimž z jiných zákonů přistupují právo na jméně (§§ 10., 24. zák. o zn., §§ 22., 53. zák. o právu autor., vedle toho čl. 24., 27. obch. zák., §§ 46. a n. živn. ř.) a právo listovního tajemství (čl. 10. st. z. z. o všeob. pr. obč. a zák. z 6./IV. 70 č. ř. z. 42). Nedotknutelnost soukromého vlastnictví chráni tím, že dává nárok na uvedení v předešlý stav neb na náhradu škody tomu, jehož jmění bylo poškozeno (§§ 1293, 1331—1335).

---

[1] Redaktoři všeobecného občanského zákonníka práva osobnosti, t. j. práva, určená bezprostředně a výhradně k ochraně osobnosti (tak ADLER, viz níže) za zvláštní práva výslovně uznávali. Referent ZEILLER v knize Das natürliche Privatrecht jako prvotné právo označuje (str. 49., § 40.) právo osobnosti, to jest právo trvati na důstojnosti rozumné, svobodně jednající bytosti (die Würde eines vernünftigen, freihandelnden Wesens zu behaupten), a odvozuje z něho postupně mimo jiné také ona práva, jež občanský zákon výslovně chrání, tedy jak právo svobody (str. 51., § 42.: právo neodvislosti oproti vnější, donucující libovůli), tak právo tělesné integrity a cti (str. 51. a n., § 43.). Pozdější teorie namnoze zavrhovala pojem osobnostních práv (srov. UNGER, Systém, str. 496. a n., str. 504. a n. a v Grünhutově časopisu XXXI., str. 398.), nejnověji však opět se uznávají; srov. RANDA, Die Schadenersatzpflicht, str. 20. a n., HERRMANN ŠL. OTAVSKÝ, Obchodní zákon a práva ku statkům nehmotným, v Poctě Randovi, str. 329. a n., MAUCZKA, na uv. m., str. 135. a j.). KRAINZ-PFAFF-EHRENZWEIG, I., str. 91., § 28. uznává právo osobní svobody, ale namítá proti právu osobnosti, že prý subjektivné právo jest pouze objektivním právem stvořená moc nad v ě c í. To jest však obrácená argumentace. Je-li v zákoně právo osobní svobody uznáno, jak citovaný systém sám doznává, pak onen výměr subjektivného práva není správný (»Ist ja doch der Begriff des subjektiven Rechts kein an sich feststehender, sondern ein nach den Be-

Proto § 1293 úhrnem nazývá škodou újmu na jmění, právech neb osobě, při čemž právy v této větě dlužno rozuměti práva osobnosti, práva imateriální. Tak rozuměli tomuto slovu také redaktoři zákoníka, proto referent při druhém čtení návrhu výslovně poznamenal, že výrazem jmění se rozumějí i práva, jež se n e týkají bezprostředně osobní bezpečnosti, a tato poznámka byla uznána správnou.[2]

Ustanovení hlavy třicáté maji tedy význam d e f e n s i v n í: jde o o c h r a n u osobnosti a jmění. Tento obranný ráz jest klíčem pro výklad některých sporných otázek, jest proto důležito zjistiti, že

---

dürfnissen der Rechtssystematik zu gestaltender«, praví M. RÜMELIN, Die Gründe str. 38.), pak jest třeba definovati subjektivní právo spíše jako moc chráněného, že sám vlastní vůlí pomocí orgánů státních domoci se může jistého c h o v á n í svých spoluobčanů. Tak TILSCH, Občanské právo I., str. 80., čís. 114, jenž však mezi imateriálními právy (str. 87 a n.) o právech osobnosti se nezmiňuje; srov. také A. MERKEL, Juristische Encyklopädie, 1885, str. 89., § 164. Že zákon brání sebevraždě, zakazuje pomáhati při ní (KRAINZ-PFAFF-EHRENZWEIG, str. 93.), není dostatečnou námitkou; vlastník také nesmí na př. lesy zničiti. Podrobný přehled a výklad práv osobnosti v našem právu obsažených uvádí nejnověji několik článků ve slavnostním spisu r. 1911 vydaném, z nich se opíráme zvláště o článek ADLERŮV (Festschrift zur Jahrhundertfeier des Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuches. Díl II. Dr. EMANUEL ADLER, Die Persönlichkeitsrechte im a. b. G., str. 159. a n.; srov. také článek MAUCZKŮV, Die Anwendung der Theorie der Interessenkollisionen auf die angeborenen Rechte, tamtéž II., str. 231. a n.)

[2] Protokoly II., str. 438.: »Bei § 424. (II. 184 = § 1293.) erinnerte Ref., man begreife unter Vermögen auch die Rechte, welche sich nicht unmitelbar auf die persönliche Sicherheit beziehen. Daher könnte man sagen: Schade heißt jeder Nachteil, welcher Jemanden am Vermögen, an Rechten, oder seiner Person zugefügt worden ist.«

redaktoři zákonníka ustanovení hlavy třicáté tak pojímali. Z mnohých dokladů budiž uveden jako nejvýznamnější ZEILLERŮV názor. Uvažuje ve svém komentáři o výkladu § 1306., přiznává se k zásadě,[3] že právo na náhradu, stejně jako právo obrany dlužno odvozovati »nikoli z povinnosti jiných, škody nezpůsobovati, nýbrž z práva, svoje vlastnictví a svoje práva udržeti a obrániti«. Na tomto stanovisku stála také vůbec literatura přirozeného práva, HEPP na př. praví:[4] »Jelikož poškození (osobní svobody), nikoli závazek jiného, škody nepůsobiti, jest důvodem donucovacího práva, musí poškozenému býti dáno vůbec proti každému škůdci.« Podrobnější doklady podává UNGER,[5] jenž ovšem toto stanovisko zavrhuje.

---

[3] ZEILLER, Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch gesammten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie III., 2., str. 730.: »Nach dem natürlichen Privat-Rechte ist es wenigstens sehr wahrscheinlich, dass auch wegen einer ganz unwillkürlichen Beschädigung, z. B. eines Wahnsinnigen, das Ersatzrecht stattfinde, weil es gleich dem Vertheidigungsrechte, nicht aus der Verbindlichkeit des Schadenden keinen Schaden zuzufügen, sondern aus dem Rechte, sein Eigenthum und seine Rechte zu erhalten und zu behaupten, abzuleiten ist. V poznámce: mein natürl. Privatr. § 179.

[4] HEPP, Die Zurechnung auf dem Gebiet des Zivilrechts (1838), str. 248.: »Denn in diesen Fällen findet gleichmässig eine Verletzung der rechtlichen Freiheit statt, und da diese Verletzung, nicht aber die Verbindlichkeit, des Andern, keinen Schaden zuzufügen, der Grund des Zwangsrechts ist, so muss es dem Verletzten schlechthin gegen jeden Beleidiger zukommen.«

[5] UNGER, Beiträge zur Lehre vom Schadenersatz v Grünhutově časopisu, VIII., str. 231.—233.

Než pro výklad zákona o který nám prozatím v prvé řadě jde, nerozhoduje správnost či nesprávnost teoretického názoru jeho redaktorů; jejich názor jest pro náš účel prozatím dán, jeho kritika ustupuje do druhé řady.

3. Ochrana lidské osobnosti a soukromého vlastnictví může býti upravena různým způsobem, její meze mohou býti užší neb širší. Složitost dnešního společenského života s neustále postupující dělbou práce, s neočekávaným rozvojem společenských styků, se vznikáním a rozvojem nových společenských organisací způsobuje, že úprava společenského ruchu se ocitá před otázkami naléhavějšími a obtížnějšími než dříve. Také otázka, jak upraviti meze náhrady škody, jest jednou z nich. V popředí různých její řešení jest spor o dvě zásady: jsou to zásada zavinění a zásada způsobení. Zásada zavinění jest rozhodna, jestliže k odůvodnění nároku na náhradu škody mimo ostatní předpoklady se vyhledává také subjektivní zavinění na straně toho, kdo škodu způsobil; zásada způsobení ovládá, jestliže k odůvodnění onoho nároku stačí příčinná souvislost škůdcova jednání neb opomenutí se škodou. Rozřešiti tento spor nemůže abstraktní úvaha právní; není věčně platného, ani absolutně správného práva. Jen zřetele společenské účelnosti mohou o něm rozhodnouti; proto bude nutno docíliti vlastního řešení úvahami hospodářskými a sociálními. Nezbytným předpokladem této práce však jest zjistiti, jak věci se mají v daných předpisech právních, určiti meze, jež ochraně nedotknutelnosti lidské osobnosti a soukromého vlastnictví jsou vytknuty v positivním právu, v našem případě v soukromém právu předlitavském. Proto bude nutno určiti a vyložiti

základní pojmy dnešní úpravy a zároveň zjistiti v rámci tohoto výkladu, pokud v jednotlivých případech v předlitavském právu soukromém již se uplatnila zásada způsobení ve způsobě ručení za škodu nezaviněnou. Je to nutno i proto, že někteří spisovatelé se snaží dokázati, že již ve všeobecném zákoníku občanském v části o náhradě škody se uplatnila zásada způsobení, ne-li jako panující,[6] tož aspoň jako zásadě zavinění koordinovaná.[7]

---

[6] Tak z novějších hlavně MAUCZKA, Der Rechtsgrund, str. 13., str. 373 a n.

[7] Tak z novějších po prvé PFAFF, na uv. m., str. 8. a podrobněji t ý ž, Zur Lehre vom Schadenersatz und Genugthuung nach österreichischem Recht v Grünhutově časopisu VIII., str. 613. a n. zvl. str. 703 a n., po něm DNIESTRZAŃSKI, Das Wesen des Werklieferungsvertrages im österreichischen Rechte (1898), str. 60.